

Deputazione di Storia Patria per il Friuli

v sodelovanju z

ZRC SAZU
Zgodovinski inštitut
Milka Kosa

98. LETNI SIMPOZIJ

Komunikacije • Izmenjave • Srečevanja na Goriškem

Nova Gorica - Gorica, 16. in 17. oktober 2025

Ph. Carlo SchluZERO

GO! 2025
NOVA GORICA - GORIZIA

S pokroviteljstvom

Comune
di Gorizia

Mestna občina
Nova Gorica

DIUM
DIPARTIMENTO
DI STUDI UMANISTICI E DEL
PATRIMONIO CULTURALE
UNIVERSITÀ DEGLI
STUDI DI UDINE

V sodelovanju z

Frančiškanski samostan Kostanjevica
v Novi Gorici

Società
Filologiche
Furlane

Società
Filologica
Friulana

S podpora

Pobuda je izvedena v okviru projekta

ICF Identità
Culturale
del Friuli

Raziskovalno delo raziskovalcev in raziskovalk z ZRC SAZU poteka v okviru raziskovalnega programa Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti (P6-0052), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Slovenian Research and Innovation Agency

Informacije in kontakti:

Deputazione di Storia Patria per il Friuli

Via Manin 18, Udine
info@storiapatriafriuli.org
www.storiapatriafriuli.org

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Zgodovinski inštitut Milka Kosa

Novi trg 2, 1000 Ljubljana
zi@zrc-sazu.si
zimk.zrc-sazu.si/en

V letu 2025 Nova Gorica in Gorica sodelujeta kot čezmejna evropska prestolnica kulture. Deputazione di storia patria per il Friuli (Združenje za furlansko domoznanstvo) se je skupaj z ZRC SAZU – Zgodovinskim inštitutom Milka Kosa odločila, da bo svoj 98. letni kongres posvetila goriški zgodovini, in sicer od zgodnjega srednjega veka pa vse do 20. stoletja. Naslov Comunicazione / Scambi / Incontri nel Goriziano - Komunikacije / Izmenjave / Srečevanja na Goriškem namerava poudariti pozitivne vidike hibridizacije, značilne za obmejna območja, kjer se stikajo različni jeziki, skupnosti, ustanove in gospodarstva, ob zavedanju, da so bile v preteklosti prisotne tudi močne in dramatične napetosti.

GO! 2025
NOVA GORICA - GORIZIA

Riccardo Cecovini

**Pokopi z orožjem na »obmejnih«
območjih v langobardski dobi.
Problem etnične pripadnosti na goriškem primeru**

V prispevku je predstavljena skupina moških grobov z orožjem iz 6. in 7. stoletja, ki so jih našli na območju Goriške ravnine, ki je dolgo časa predstavljala vzhodno mejo langobardske vojvodine Furlanije. Na podlagi tega primera se lotevamo interpretacijske razprave o pomenu orožja v kontekstu langobardskih pokopov: po mnenju nekaterih sodobnih struj naj ti predmeti ne bi imeli etničnega pomena, tu pa ponujamo drugačno razlago. Naše mnenje je, da orožje kaže na aristokratski status in da so bile oborožene elite v večini primerov dejansko langobardskega porekla. Goriške podatke smo primerjali s podatki iz istodobnih nekropol v deželah Furlanija, Benečija in Trentinsko - Zgornje Poadižje, pri čemer je bil poseben poudarek namenjen predgorju in obmejnemu območju med različnimi političnimi in teritorialnimi entitetami v zgodnjem srednjem veku. Cilj razprave je kritično razmisliti o tem, kako lahko materialni podatki pripomorejo k opredelitvi identitetne pripadnosti in k razumevanju dinamike naseljevanja ter pridobivanja moči na obrobni območjih.

Abstract

Miha Kosi

**Cilj Gorica: Migracija plemstva
na Goriško v visokem
in poznem srednjem veku**

Pokrajina na vzhodu Furlanije, na prehodu med Furlansko ravnino preko Alpsko-dinarskih hribovij na Kranjsko ali Koroško, je bila izjemnega pomena za Sveto rimsko cesarstvo, ki se je vzpostavilo sredi 10. stoletja. Strateško važno območje je zajemalo prometne povezave iz Nemčije in Ogrske proti Italiji oz. Sredozemlju. Vladarji so na vplivne položaje postavljali svoje zanesljive zaveznike oz. jih izdatno podpirali z darovnicami, zlasti oglejskega patriarha. To je imelo za posledico imigracijo plemiških elit in njihovih spremljevalcev iz nemškega prostora (patriarhi do srede 13. stoletja; furlanski grof Werihen idr.). Intenzivne gospodarske in posestne vezi so od 11. stoletja dalje botrovale tudi povezavam in imigraciji plemstva iz sosednjih regij – Koroške in Kranjske (koroški vojvode Eppensteini in Spanheimi, grofje Goriški, Andeško-Meranski, grofje Bogenski in predstavniki njihove klientele). Vrsta plemiških družin je celo prenesla družinske sedeže na Goriško in okolico (grofje Goriški, Rihemberški/von Reiffenberg; Krnoški-Greifenfelški/von Gurnitz-Greifenfels; Ebersteini idr.). Tradicija se je nadaljevala v poznem srednjem veku pod novo generacijo elite (Habsburžani, Celjski, Ortenburžani). Proces pa je potekal tudi iz smeri Italije – tipičen primer je veja milanske družine della Torre, ki se ok. 1300 ustali na Goriškem.

Abstract

Sebastiano Blancato

**Notariat na Goriškem v 13. in 14. stoletju:
sledovi počasnega razvoja**

S preučitvijo redkih objavljenih in neobjavljenih dokumentarnih dokazov z notarsko vsebino, ki smo jih našli v različnih deželnih ter državnih in tujih arhivih, je bilo mogoče ugotoviti identiteto približno dvajsetih cerkvenih in laičnih notarjev (reprodukcije njihovih signetov se nahajajo v prilogi), ki so bili po rodu iz Goriške ali so zaradi vse večjih potreb novih slojev v Gorico prišli iz drugih krajev. Vrsta virov (z navedbo krajev in datumov, imen prič, njihovih poklicev in uradnih funkcij ter same vsebine dokumentov), ki so jih ti poklicni sestavljavci pravnih listin zapustili, uspe nekoliko ublažiti zgodovinopisno »nepoštenost«, ki se pojavlja v študijah o srednjeveški Gorici, saj je v njih krajevno ime Goricia/Goritia (manj pogosto tudi Goriz) skoraj nerazdružljivo povezano z nazivom grofija. Že od sredine 13. stoletja lahko opazimo, da so notarji svojo dejavnost z gradu vse bolj širili na območje spodnjega mestnega trga oz. iz župnijske cerkve v Solkanu proti spodnji cerkvi sv. Hilarija. Dejstvo, da so bile listine in dokumenti vse redkeje sestavljeni na gradu in sorazmerno vse pogostejše v spodnjem delu mesta Gorice, sovpada v nekaterih pogledih z družbenoekonomskim vzponom ljudi, ki so tam živeli, in, drugače povedano, z njihovim vstopom na prizorišče zgodovine.

Abstract

Matjaž Bizjak

Povezave med gorenjskimi in furlanskimi mesti v srednjem veku

V srednjem veku sta bili Furlanija in Gorenjska sosednji pokrajini z mejo, ki je potekala v Julijskih Alpah in gozdnatem predalpskem hribovju. Kljub različni deželni pripadnosti sta bili dela iste cerkvene province. Na mejnem, neposeljenem območju je prebivalstvo obmejnih zemljiških gospostev (na gorenjski strani Bela Peč, Bled, Radovljica, Škofja Loka, na furlanski pa Tolmin) prihajalo v stik pri opravljanju vsakdanjih opravil (predvsem paše in izrabe gozdov), kar je generiralo občasne spore, po drugi strani pa je med pokrajinama potekal živahen trgovski promet. Trgovci iz Bleda, Radovljice, Kranja, Škofje Loke in Kamnika so redno poslovali predvsem v Čedadu pa tudi v Vidmu – predmet trgovine so bili predvsem živina, žito, vino in tekstil. Mnogi med njimi so se stalno ali začasno naselili v furlanskih mestih, na drugi strani pa naletimo tudi na stalno naseljene furlanske trgovce na Gorenjskem. Na podlagi opisanih povezav se je razvila redna korespondenčna komunikacija med čedajsko mestno upravo in upravami gorenjskih mest in gospostev, preko katere so urejali sporne zadeve. Generalno gledano kažejo poznosrednjeveški viri Furlanijo in Gorenjsko kot povezana prostora s prehodno mejo, večinoma dobrimi sosedskimi odnosi in občasnimi manjšimi obmejnimi spori.

Abstract

Miha Preinfalk

Rodbina Degrazia in njen baronski naziv

Leta 1803 je bil goriški plemič Atanazij Degrazia povzdignjen v baronski stan. To mu je omogočil dekret Marije Terezije iz leta 1755, s katerim je vladarica nekaterim goriškim in gradiškim plemiškim družinam ob izpolnjevanju določenih pogojev omogočila pridobitev baronskega naziva. Vendar je baronat rodbine Degrazia zaradi pomanjkanja moških potomcev ugasnil že proti koncu 19. stoletja. Zato se je zanj začel potegovati tudi Jožef Degrazia iz Renč, član mlajše rodbinske veje. Leta 1900 je na dvorno pisarno naslovil prošnjo za povzdig v baronski stan in se pri tem skliceval na iste argumente kot stoletje prej njegov sorodnik Atanas. Vendar so spremenjene družbene in politične razmere na Goriškem in v Habsburški monarhiji na splošno v začetku 20. stoletja precej otežile prehajanje v višje plemiške nazive. Prispevek bo predstavil okoliščine pridobivanja baronskega naziva pri družini Degrazia in poskušal poiskati vzroke, zakaj je Atanaziju v začetku 19. stoletja uspelo, Jožefu v začetku 20. stoletja pa ne.

Abstract

Silvano Cavazza

**Luteranstvo
družine Lanthieri v 16. stoletju**

Lovrenc Lanthieri (Lantheri, ok. 1530 – 1589) je bil bogat goriški dedič velike trgovske mreže, ki jo je konec 15. stoletja ustanovil njegov ded Anton. Ta se je raztezala od severne Italije do meje z Madžarsko in imela sedeže v Ljubljani, na Ptuju in v Pesaru, za katere so skrbele različne veje družine. Njegov oče Gašper je leta 1529 kupil zastavno gospostvo Rihemberk v Goriški grofiji, leta 1533 pa še vipavsko gospostvo na Kranjskem. Ptujška veja Lanthierijevih je v 40. letih 16. stoletja prevzela luteranstvo. V Gorici je bil Lovrenc že od 60. let poznan kot luteranec, čeprav se ni odkrito razglašal za slednjega. »Er ist ein Nikodemus«, je o njem napisal Trubar leta 1563. Veroizpoved Lanthierijevih je nato postala očitna po poroki Lovrenca z Marijo Magdaleno Lamberg. Leta 1570 je apostolski vizitator Bartolomeo da Porcia njega, njegovo ženo in brata Julija obtožil, da so največji zagovorniki reformacije v Goriški grofiji, saj naj bi Rihemberk in Vipavo spremenili v prava luteranska branika. Lovrenca Lanthierija in kasneje njegova sinova Antona in Janeza sta goriška apostolska vizitatorja večkrat poklicala na zagovor: Janez Tavčar leta 1577 in Francesco Barbaro leta 1593. Na povabila se niso nikoli odzvali, vendar so vsakič dali vedeti, da so dobri katoliki. Anton in Janez Lanthieri pa sta še naprej podpirala luterance iz Vipave vsaj do leta 1598, s čimer sta ravnala tudi v nasprotju z ukazi nadvojvode Ferdinanda.

Abstract

Erik Sever

**Rožaška opatija
kot pomemben gospodarski subjekt**

Rožaška opatija je bila ena izmed pomembnejših verskih ustanov na področju Furlanije. Njene posesti so segale od Krasa, Posočja, Vipavske doline preko Furlanije vse do Koroške in Tirolske, kar jo je nedvomno postavilo v krog največjih posestnikov na tem področju. Točen datum ustanovitve opatije ostaja odprto vprašanje, vendar lahko preko virov, ki so ohranjeni, sklepamo, da je bila opatija ustanovljena konec 11. stoletja. Razlog za pomanjkanje gradiva predstavljata požara, ki sta v letih 1323 in 1344 prizadela opatijo in povzročila uničenje večino gradiva. Izguba gradiva otežuje tudi natančno raziskavo posestne strukture, kar je tudi glavni cilj prispevka, a kljub temu lahko z ohranjenimi viri vsaj v grobem orišemo posestno moč opatije. Pomembno prelomnico je predstavljalo leto 1423, ko se je končalo obdobje benediktinskega reda, saj je opatija postala komenda nemškega viteškega redu. Kljub vsem spremembam je samostan deloval naprej. Preko svojih posesti je bil tudi član goriških deželnih stanov. Komenda je obstajala do leta 1751, ko je bil ukinjen oglejski patriarhat in sta bili ustanovljeni nadškofiji v Vidmu in Gorici.

Abstract

Claudio Ferlan

**Ne le kolegij. Prisotnost jezuitov
na Goriškem v novem veku (1615-1773)**

Prisotnost jezuitov na večjezičnem in večkulturnem obmejnem območju Goriške predstavlja pomemben študijski primer za razumevanje strategije, ki se je je Družba Jezusova v novem veku posluževala za širjenje svoje prisotnosti. V prispevku želimo raziskati raznolikost njihovega delovanja, ki je daleč presegalo izobraževalno dejavnost kolegija in se odražalo v številnih družbenih vlogah.

Jezuiti, ki so v mesto sprva prišli kot vojaški kaplani, so postopoma postali osrednje osebnosti v življenju goriške skupnosti. Dejavnost so bili kot pridigarji, spovedniki in učitelji ter prevzemali celo vloge posrednikov in družbenih voditeljev v zadevah, ki so bile v interesu skupnosti.

Njihova učinkovitost je temeljila predvsem na sposobnosti vzpostavljanja osebnih in skupnostnih odnosov v večjezičnem okolju, pri čemer so za namen poučevanja, pridiganja in spovedovanja obvladovali in strateško uporabljali latinščino, italijanščino in slovenščino. Na koncu je podatek tudi na njihovi finančni neodvisnosti, ki je predstavljala temeljni pogoj za zagotavljanje kontinuitete in razvoja njihovega delovanja.

Abstract

Elisa Brumat

**Knjižna srečanja na Goriškem
v 16. in 17. stoletju**

Namen raziskave je osvetliti določen vidik kulturnega ozračja na Goriškem, ki je bilo hkrati mejno območje in stičišče kultur, s preučitvijo pretoka knjig in nadzora, ki se je izvajal nad bralci, ki so si izmenjevali in izposojali dela, uvrščena na seznam prepovedanih knjig. Analiza se osredotoča na obdobje med zadnjimi desetletji 16. stoletja in koncem 17. stoletja. Čeprav so pod cerkveno oblast Oglejskega patriarhata spadali tudi Goriška grofija in deli Kranjske, Koroške in Štajerske, v tem časovnem obdobju inkvizicijsko sodišče patriarhata na ozemljih cesarstva ni moglo neposredno izvajati svojih pooblastil. Njegove funkcije je zato do leta 1622 opravljala apostolska nunciatura v Gradcu. Glavno dokumentacijo sestavljajo viri, ki so jih zapisali nunciji in so shranjeni v arhivu Dikasterija za nauk vere ter so bili objavljeni v delu Johanna Reinerja (2004). Dokumentacija zajema tudi sezname prepovedanih knjig, ki so bili predloženi kongregaciji Svetega urada, in razkriva podatke o razširjenosti prepovedanih del na Goriškem. Ti podatki se dopolnjujejo z analizo nekaterih skrajšanih postopkov in ovadb iz fonda Svetega urada, ki se hrani v Zgodovinskem arhivu videmske nadškofije, kjer so izjemoma zabeleženi inkvizitorski ukrepi proti prebivalcem vzhodnega cesarskega ozemlja. Zelo uporabna je tudi primerjava z bolj razširjeno in dokumentirano cenzuro cerkvenega sodišča na ozemljih Beneške republike. Ta kaže, da je bil na ozemljih cesarstva nadzor rimske Cerkve manj sistematičen v primerjavi z Beneško republiko, a je kljub temu pomemben za razumevanje dinamike vztrajnega nadzora nad obtokom knjig na obmejnem območju.

Abstract

Neva Makuc

**Notarja Dragogna:
med čustvi in večjezičnostjo**

Prispevek se osredotoča na pomemben zgodovinski vir habsburške Goriške, natančneje na dnevniške zapise dveh notarjev, ki sta delovala v Šempetru pri Gorici. Gre za Valentina Dragogno (1643–1719) in njegovega sina Mattea (1674–1750). Ohranjeni so njuni dnevniški zapiski (*Notabilia quaedam*), v katerih sta opisala dogajanje v deželi in tudi onkraj njenih meja, in sicer med letoma 1663 in 1742. Gre za historio-ografski vir, ki zaradi bogastva in raznolikosti vsebine omogoča preučevanje mnogih raziskovalnih tematik, povezanih s takratnim obdobjem. V prispevku se avtorica osredotoča na dva vidika dnevniških zapiskov. Prvo vprašanje se nanaša na to, kako se je v samem besedilu odražala goriška večjezična stvarnost. Poleg tega pa avtorica obravnava tudi vidik čustev oziroma vprašanje, kako so se čustva tako neposredno kot posredno odražala v viru.

Abstract

Paolo Iancis

**Na »ladji Argonavtov«:
goriška komercialna utopija plovne poti po Soči
in Donavi iz začetka 19. stoletja**

V dolgi zgodovini evropskih trgovskih poti se je o le malo plovnih rečnih poteh toliko fantaziralo kot o povezavi med Jadranom in Črnim morjem. Od Argonavtov do Osimskega sporazuma iz leta 1975 so se mnogi, ki so jih gnale sanje o umetni (komercialni) povezavi Jadrana s Podonavjem, bolj ali manj drzno lotili tega projekta. Med raznolikimi projekti, ki so nastajali zlasti od 18. stoletja dalje in so doslej na neuren način pritegnili pozornost znanstvenikov, pa ostaja skoraj nepoznan goriški poskus iz časa Napoleona. Po zgledu nekaterih velikih severno-evropskih del, le-ta za zeleno rečno povezavo predvideva drzen infrastrukturni projekt, s katerim bi reka Soča postala plovna. Na podlagi tega projekta so leta 1804 zgradili tudi poskusno plovilo, ki pa je doživel neslaven brodolom.

Abstract

Ivan Portelli

**Tematika narodnosti
v dokumentih goriških nadškofov
v 19. stoletju**

V večjezični diecezi, kot je bila goriška, so se morali ordinariji spopadati z vprašanjem prisotnosti različnih narodnosti tako s spretnim komuniciranjem na formalni ravni kot z oblikovanjem doktrinarnega in političnega stališča glede priznavanja narodnih identitet in problema političnih nasprotij, ki so se pojavile v 19. stoletju, ko je razlikovanje na podlagi narodnosti prevladalo nad možnostjo oblikovanja enotne katoliške politike. Na eni strani se je tako začelo namenjati večjo pozornost pastoralni praksi, ki je pozitivno priznavala različne identitete, na drugi strani pa se je začelo obsojati pretirani in izkrivljeni nacionalizem, ki se je pojavljal v javnih dokumentih (npr. pastirska pisma) goriških prelatov.

Abstract

Petra Kolenc

**Odnos med Gorico in njenim zaledjem:
Trnovski gozd po izgradnji cestnega omrežja
sredi 19. stoletja**

Da bi razumeli pomen Trnovskega gozda za bližnje mesto Gorica, moramo razumeti najzgodnejšo obliko odnosa med mestom in njegovo okolico, Gorico in Trnovskim gozdom, ki je nekoč segal do Solkana in je v svoje površine vključeval tudi Panovec. Bil je »glavni dobavitelj« lesa za ogrevanje mesta Gorica in njej bližnjih vasi. Tovorjenje lesa so sprva popolnoma obvladovali domačini. Z volovsko vprego so les po vlakih vlačili do roba Trnovske planote, od koder so ga po drčah - ob čemer sta se tako les kot zemljišče poškodovala - spuščali v dolino. Les so šele na vznožju hriba primerno izkrojili in ga nato zvozili v Gorico. Na tak način so bila iz gozda pretovorjena samo močnejša drevesa, vejevje in vrhači pa so ostajali v gozdu in bili na voljo za kurjavo domačinom. Ta položaj se je spremenil, ko je bila v letih 1756 in 1757 zgrajena cesta, ki je iz Gorice mimo Kromberka, Ravnice, Trnovega in Nemcev vodila v osrčje gozda, do vasi Lokve, in povezala Trnovsko planoto z mestom. Ceste so olajšale dobavo večjih količin lesa, posebej važnega za ogrevanje prebivalstva Gorice. Z izgradnjo cestnega omrežja pa se je spremenil tudi odnos prebivalstva, naseljenega v vaseh Trnovske planote, do delovišč Trnovskega gozda in seveda izmenjav med mestom in podeželjem.

Abstract

Caterina Conti

**»V teh intervalih med zemljo in vodo in nebom«.
Zgodovinski izvori kulturnega
pluralizma Biagia Marina**

Prispevek analizira zgodovinske in kulturne izvore pluralizma v poeziji Biagia Marina, pesnika, rojenega leta 1891 v Gradežu, torej v osrčju Avstro-Ogrske. Preko simbolne podobe »presledkov med zemljo, vodo in nebom« je Marin izražal vizijo sveta, utemeljeno na zgodovinskem kontekstu, ki ga je oblikovalo mešanje jezikov, kultur in tradicij in v katerega je bil Marin vpet. Omenjena vizija se odraža v pesniškem jeziku, ki je globoko zakoreninjen v gradeškem narečju, a hkrati odprt za univerzalnost. Srednjeevropski kontekst, ki so ga zaznamovale spreminjajoče se meje in bogato etnično sobivanje, je za Marina predstavljal naravni prostor pluralne in dialoške identitete. Prispevek izpostavlja pesnikova sposobnost, da lagunsko pokrajino spremeni v metaforo za srečanje in kontaminacijo, in primerja Marina z drugimi srednjeevropskimi avtorji. Iz tega izhaja, da njegova poezija izraža sodoben in aktualen pogled na kulturno sobivanje kot resurs, ne kot grožnja, čeprav je zakoreninjena v krajevnem kontekstu.

Abstract

Marco Plesnicar

**»Zapuščina veličine in slave«:
odvetnik Guido Hugues, svetogorsko svetišče
in pomiritev duhov ob koncu goriške
politično-upravne enotnosti (1945–1947)**

Pričujoči prispevek je nastal na podlagi dogodka, ki se zdi na prvi pogled upravne narave: zavrnitev predloga za popravilo vojne škode na svetogorskem svetišču s strani Zavezniške vojaške uprave v Coni A na območju Julijske krajine iz leta 1946. Akt je v nasprotju z mnenjem predsednika Goriške cone, odvetnikom Guidom Huguesom, ki se je osebno zavzemal za pridobitev odškodnine, ki so jo zahtevali frančiškanski bratje in goriški nadškof Carlo Margotti. Hugues, ki je bil katolik in hkrati mazzinijec, je priznaval simbolični in moralni pomen svetišča, ki je predstavljalo temelj za dosego sprave in pomiritve duhov prebivalcev ne le Gorice, ampak celotnega območja, ki so ga pretresali politični, ideološki in socialni nemiri ter se je pripravljalo na bližajočo se določitev nove meje med Italijo in Jugoslavijo, s katero bi se končal obstoj upravne enotnosti goriške pokrajine.

Abstract

ITALIA
1947
2004

5/5

R.SLOVENIJA
1947
2004

5/5